

26.09. 5-Б (2 група) укр.мова Добровольська В.Е.
Тема уроку: НЕОЛОГІЗМИ. ПИСЬМЕННИЦЬКІ
НОВОТВОРИ

Мета уроку: ознайомити учнів із застарілими словами та новими словами (неологізмами), їх особливостями та сферами вживання; розвивати навички доречного використання цих слів в усному та писемному мовленні; виховувати культуру мовлення школярів.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Перевірка домашнього завдання.

2. Бесіда з учнями:

- Що ви знаєте про словниковий запас української мови за походженням?
- Які слова відносяться до запозичених? Наведіть приклади.
- Що таке загальноновживана лексика? Наведіть приклади.
- Які слова називаються діалектними? Наведіть приклади слів.
- Наведіть приклади професійної лексики.

3. Розподільний диктант.

Записати слова у три колонки: загальноживані, професійні, діалектизми.

Хліб, вуйко, банкір, файний, дощ, ватра, скальпель, земля, шахта, термометр, сонце, маржинка, стетоскоп, сім'я, калькулятор, кошувка, міксер.

II. Мотивація навчальної діяльності школярів. Оголошення теми й мети уроку.

1. Слово вчителя.

Мова нагадує живий організм, який постійно росте й поновлюється. Якісь слова виходять з ужитку, якісь з'являються разом з новими предметами і явищами. Саме про ці слова й піде мова на сьогоднішньому уроці.

III. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу.

1. Пояснення вчителя з використанням теоретичного матеріалу підручника.

100

Розгляньте таблицю. Підготуйте розповідь про неологізми та письменницькі новотвори.

Неологізми	Слова, що називають нові предмети або поняття	блог, гаджет, селфі, чизкейк, коворкінг
Письменницькі новотвори	Авторські неологізми, які придумали письменники і письменниці	Пантелеймон Куліш уперше використав слова <i>згряя</i> , <i>послуга</i> , <i>почуття</i> , <i>рівність</i> ; Іван Франко — <i>свідोцтво</i> , <i>чинник</i> , <i>привід</i> ; Леся Українка — <i>промінь</i> , <i>невідборонно</i>

101

Прочитайте слова і запишіть їх у зошит. Підкресліть неологізми. Обґрунтуйте свій вибір. Висловіть припущення щодо появи цих слів у мові.

Дайвінг, плавання, книжка, сузір'я, комп'ютер, дизайн, тирамісу, меседж, інновація, жупан, стикер, джура, смайлик, стартап, наплічник, пранк, жоржина.

2. Кодовий диктант.

Перепишіть слова, над ними запишіть коди: *Код 1 – застарілі слова, код 2 – неологізми.*

Мушкет, файл, ланіти, чоло, кіборг, глаголити, уста, гіпермаркет, телевізор, принтер, комп'ютер, крам, кухоль, сканер, фустка.

3. Кросворд.

Доберіть до застарілих слів їх сучасні відповідники

			1.в	с	у	є
		2.п	е	р	с	т
	3.с	п	у	д	е	й
4.з	и	г	з	и	ц	я
	5.в	р	а	ж	и	й
		6.і	н	а	к	о
			7.м	а	п	а

1.					
2.					
3.					
	4.				
5.					
6.					
7.					

4. Вправа.

Поясніть лексичне значення кожного з неологізмів. Два-три з них уведіть до самостійно складених речень (*усно*).

Веб-майстер, зелентур, камерофон, гастропсихолог, ГПМ, дрескод, куїд.

Словник.

Веб-майстер – той, хто створює Інтернет-сторінки для міжнародної комп'ютерної мережі Інтернет.

Зелентур – туризм, пов'язаний з вивченням історії, культури, побуту українського села.

Камерофон – мобільний телефон з умонтованою фотокамерою.

Гастропсихолог – лікар, який досліджує вплив продуктів харчування на людську психологію.

ГПМ (генетично модифіковані продукти) – рослини та тварини, генні характеристики яких було змінено лабораторно.

Дрескод – стиль одягу, обов'язковий для працівників певних організацій.

Куїд – грошова одиниця для космічних туристів.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Вправа 104 (*усно*).

Слово *ліліпут* вигадав англомовний ірландський письменник Джонатан Свіфт, пишучи «Мандри Гуллівера». Автор слова *робот* — чеський письменник-фантаст Карел Чапек. А слово *газ* уперше в значенні певного хімічного стану вжив голландський хімік Ян Баптист ван Гельмонт...

Дитяча письменниця й засновниця простору дитячої книги «Барабука» Таня Стус ужила якось слово *придеревитися* (за аналогією до *приземлитися*), а її книжка з курсом літературної творчості для дітей за назву має красивезний авторський неологізм «Письмонавтика» (А. Левкова).

II Знайдіть у відкритих джерелах інформацію про авторські неологізми. Розкажіть про це в класі.

III Розберіть за будовою слово «красивезний». Якого значення слову надає суфікс? З якою метою його використано в тексті?

103 Спишіть речення, визначте письменницькі новотвори й поясніть значення. Поміркуйте, з якою метою їх використали майстри слова.

1. Звірокоцький котозвір із вікна хижо визирнув надвір — там весна! (І. Андрусак). 2. Бджолиність золота гуде (А. Малишко). 3. У ластівки — ластовенятко, в шовковиці — шовковенятко, в гаю у стежки — стеженятко, у хмари в небі — хмаренятко, в зорі над садом — зоренятко вже народилися (М. Вінграновський). 4. У нас, дорослих, є оця внутрішня щемка туга за співописом (М. Титаренко). 5. Ой гроза! Яка тривога! Громорегіт, вітросвист! (І. Коваленко).

104 Доберіть до поданих неологізмів українські відповідники. Усно складіть із ними словосполучення.

Лайк, буккросинг, блокбастер, постер, емодзі, спам, флуд.

Довідка: бойовик; плакат; уподобайка; марнослів'я; небажані повідомлення; книгообмін; значки, що відображають емоції.

105 Прочитайте афоризми. Поясніть їхній зміст відповідно до теми уроку.

1. Ніколи не винаходьте те, на що немає попиту (Т. Едісон).
2. Якщо хочете чогось навчитися — робіть це! (Р. Шанк).
3. Ноти існували і до Моцарта, важливо, що він створив із них для людства! (Б. Шефер). 4. А знаєш ти, що перш ніж Томас Едісон винайшов електричну лампочку, він провів десять тисяч невдалих експериментів? (З інтернету).

V. Систематизація й узагальнення вивченого.

1. Гра «Ланцюжок» (Учні по черзі ставлять один одному питання з теми уроку).

VI. Підсумок уроку.

1. Бесіда за питаннями:

– Чому в багатьох випадках виникає потреба вживати застарілі слова? Наведіть приклади застарілих слів.

– Чим викликана поява неологізмів? Наведіть приклади неологізмів.

VII. Домашнє завдання.

Вправа 103 с.46 (переписати, визначити письменницькі новотвори, пояснити значення)

Перевір себе

Відповіді до кросворду: 1. Марно. 2. Палець. 3. Студент.
4. Зозуля. 5. Ворожий. 6. Інакше. 7. Карта.